

B%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf. [in Ukrainian].

19. *Sylabus z dysypliny «Svitova ta yevropejska intehtatsiia». Sumskyi derzhavnyi universytet* [Syllabus on the subject «World and European Integration». Sumy State University]. URL: <https://mev.biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/svitova-ta-yevropejska-integraciya-ukr.pdf>. [in Ukrainian].

20. *U ZhNAEU stvoryly informatsiinyi tsentr YeS, de vyvchatymut yevrointehratsiiu ta polityku* [The EU Information Center has been set up at ZhNAEU to study European integration and policy]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-zhnaeu-stvorili-informacijnij-centr-yes-de-vyvchatymut-yevrointegraciya-ta-politiku>. [in Ukrainian].

21. Fisun O. V. (2017) Yavyshche fasylytatsii u metodychnii roboti vykladachiv navchalnykh zakladiv I-II rivnia akredytatsii [The phenomenon of facilitation in the methodological work of teachers of educational institutions of the I-II level of accreditation]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 53, 341-346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2017_53_45. [in Ukrainian].

22. *European and European Union Studies*. Canterbury University. URL: <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/european-and-european-union-studies/>

23. *European Union Studies (MA)*. Leiden University. URL: <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/international-relations/european-union-studies>

24. Chumachenko O. (Ed.). (2020). *Teaching Methods of the European Integration. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical seminar*. Within the Erasmus+ project 621046-EPP-1-2020-1-EN-EPPJMO-MODULE European political integration: historical retrospective and nowadays. December 15, 2020, Hlukhiv, Ukraine.

Отримано редакцією 2.11.2021 р.

УДК 37.091.12:005.336.2:349:377.36

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-46-55

ДЕФІНІЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ»

Курок Роман Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент, молодший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах

Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України

e-mail: romaku2010@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6855-3830

У статті проаналізовано різні підходи вітчизняних науковців до визначення понять «умова», «педагогічна умова», «педагогічні умови розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів» з метою виявлення та обґрунтування педагогічних умов, за яких процес розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів був би максимально ефективним та забезпечував успішне розв'язання завдань, передбачених Національною програмою правової освіти населення, освітніми стандартами та іншими нормативно-правовими документами в освітній сфері, та подано власні визначення цих понять. Виокремлено критерії ефективності процесу навчання дорослих, які доцільно враховувати при розробленні означених педагогічних умов, схарактеризовано основні властивості та підходи до класифікації педагогічних умов.

Ключові слова: умова, педагогічна умова, розвиток, правова компетентність, педагогічні працівники, коледж, освіта дорослих.

Постановка проблеми. Національна програма правової освіти населення, затверджена Президентом України 18 жовтня 2001 року, передбачає, що становлення України як демократичної та правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. При цьому потребують вирішення на державному рівні питання подальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян в одержанні знань про право [1].

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин держава піклується про підвищення рівня правової освіченості та правосвідомості громадян завдяки вдосконаленню системи правової освіти, забезпеченню доступу до освітніх послуг для різних категорій населення, а також розширенню форм, видів та можливостей здобуття освіти у всіх сферах, у

тому числі й у галузі права. Важлива роль у реалізації окреслених завдань відводиться педагогічним працівникам закладів освіти незалежно від форми власності, оскільки вони формують і розвивають правову компетентність здобувачів освіти на всіх її рівнях, прищеплюючи їм правові цінності та установки, які в майбутньому мають трансформуватись в усвідомлену правову поведінку в різноманітних ситуаціях повсякденної та професійної діяльності.

Зазначене вимагає від педагогічних працівників економічних коледжів не тільки високого рівня педагогічної майстерності для успішного здійснення педагогічної діяльності, а й постійного вдосконалення власної правової компетентності – розширення знань про правові явища і механізми регулювання правовідносин в різних сферах життєдіяльності суспільства, покращення умінь і навичок застосування правових знань в різноманітних життєвих та педагогічних ситуаціях, усвідомлення необхідності професійного розвитку та саморозвитку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні та практичні аспекти розроблення педагогічних умов підготовки фахівців різних спеціальностей досліджували такі науковці: Р. Андрусишин [2], В. Артемов [3], Р. Гуревич [4], А. Коломієць [5], П. Лузан [6], М. Михнюк [7], І. Мося [8], В. Радкевич [9], В. Фрицюк [10], Л. Шевчук [11], О. Ярошинська [12] та ін.

Аналізу педагогічних умов, спрямованих на досягнення необхідного рівня правової компетентності та правової культури різних фахівців, присвячені наукові розвідки вітчизняних учених. Так, окреслені питання щодо підготовки вчителів досліджував Л. Грищенко [13], інженерів-педагогів – Д. Коваленко [14], бакалаврів з економіки – Є. Підлісний [15], менеджерів охорони здоров'я – В. Пугач [16], фахівців з обліку і оподаткування – С. Пугач [17], педагогічних працівників закладів професійної освіти – О. Радкевич [18] та ін.

Формулювання мети статті. Метою статті є на основі аналізу різних підходів вітчизняних науковців до визначення понять «умова», «педагогічна умова», «педагогічні умови розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів» сформулювати власні визначення цих понять з метою виявлення та обґрунтування педагогічних умов, за яких процес розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів був би максимально ефективним.

Виклад основного матеріалу. Виокремлення педагогічних умов розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів потребує аналізу поняття «педагогічні умови», визначення його сутності та класифікації. Ураховуючи, що предмет наукової роботи, а саме правова компетентність педагогічних працівників економічних коледжів, не знайшов ґрунтового відображення в науковій літературі та нормативно-правових актах, які регулюють відносини в галузі освіти, такий аналіз буде здійснений відповідно до методу міждисциплінарних досліджень.

Спочатку розглянемо тлумачення поняття «умова». Так, у Словнику української мови [19, с. 441] міститься декілька визначень цього терміна, зокрема:

- 1) взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь, угода, договір;
- 2) вимога, пропозиція, яка висувається однією зі сторін, що домовляються про що-небудь, а також при укладанні угоди, договору;
- 3) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь;
- 4) обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь;
- 5) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь;
- 6) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь;
- 7) умовляння.

Філософський словник містить таке визначення досліджуваного поняття: «умова – категорія, у якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує» [20, с. 531]. Водночас це поняття широко використовується в

екологічній науці, його тлумачать як сукупність усіх чинників навколишнього середовища, що впливають на особи, популяції чи угруповання [21, с. 229].

Ураховуючи велику кількість тлумачень досліджуваного терміна, важливим є розрізнення таких категорій, як «умова», «причина» та «фактор», оскільки саме ці терміни найчастіше використовують для визначення сутності поняття «педагогічні умови». Отже, у своєму дослідженні ми тлумачимо ці поняття таким чином:

– причина – це явище, що породжує інше явище;

– фактор – це стимул, рушійна сила, що визначає характер явища, або одну з основних рис. Це ті обставини, які мають потенційну здатність впливати на явище ззовні, а наслідки їх дії можуть бути спрогнозовані;

– умова – це ті внутрішні обставини, середовище, в якому відбувається розвиток певного явища. На відміну від фактору, ці обставини можна не тільки прогнозувати, а й конструювати (штучно створювати або змінювати для досягнення конкретних результатів та відслідковування динаміки змін розвитку явища).

З метою визначення і формулювання педагогічних умов розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів розглянемо деякі визначення поняття «педагогічні умови» (табл. 1), що представлені в наукових дослідженнях вітчизняних учених.

Таблиця 1

Дефініціювання поняття «педагогічні умови» в науковій літературі

Автор	Визначення поняття «педагогічні умови»
Р. Андрусишин [2, с. 215]	спеціально створене навчально-виховне середовище, яке продукує обставини, що впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів і врахування яких необхідне для ефективного формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста у системі інтегративної професійної підготовки майбутніх фахівців
В. Артемов [3, с. 221]	обставини, що справляють істотний вплив на перебіг педагогічного процесу, який тією чи іншою мірою свідомо сконструйований педагогом, інтенціонально передбачає, але не гарантує отримання бажаного результату
Л. Грищенко [13, с. 113]	сукупність чинників, обставин, будь-яких об'єктів, які впливають на розвиток, виховання й навчання людини, що, своєю чергою, може прискорювати або сповільнювати процеси розвитку, виховання й навчання, а також зумовлювати їх динаміку та кінцеві результати
В. Манько [22, с. 154]	взаємозв'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності
М. Михнюк [7, с. 232]	сукупність заходів, які забезпечують найбільш сприятливе середовище для ефективного функціонування певної методичної системи
О. Попадич [23, с. 176]	цілеспрямовано створені обставини у тісній взаємодії педагогічних, психологічних і соціально-економічних чинників (відносин, засобів тощо), що дозволяють педагогу ефективно здійснювати виховну або навчальну роботу
В. Пугач [16, с. 108-109]	комплекс спеціально спроектованих чинників впливу на напрямок розвитку освітнього процесу та параметри його учасників, що забезпечують формування професійної компетентності майбутніх фахівців, як-от: реалізацію змісту освіти; методичне забезпечення освітнього процесу, впровадження інноваційних освітніх технологій, реалізацію особисто орієнтованого підходу та професійної майстерності викладачів в процесі фахової підготовки
Л. Сушенцева [24, с. 288]	сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, необхідних для забезпечення ефективного функціонування всіх складових освітньої системи, що залежить від мети, завдань, змісту, форм і методів цієї системи
О. Ярошинська [12, с. 264]	сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених об'єктивних можливостей, які забезпечують цілеспрямовану і систематичну координацію дій усіх його суб'єктів на основі об'єднання їх зусиль на поетапну реалізацію процедури проектування з метою функціонування системи професійної підготовки як цілісної реальності, що забезпечує якісну підготовку майбутніх учителів

Отже, на нашу думку, педагогічні умови – це спеціально спроектовані обставини, що здійснюють суттєвий вплив на освітній процес з метою формування та розвитку професійної та інших компетентностей здобувачів. Педагогічні умови можуть бути спеціально створені для цілеспрямованого впливу на кінцеві результати освітньої діяльності. При цьому слушно зазначає О. Радкевич, що «... більшість учених пов'язує педагогічну умову з позитивними наслідками її забезпечення в освітньому процесі. Але, якщо педагогічні умови розглядати як обставини, то можемо прогнозувати різні результати, зокрема й такі, що не виправдали сподівань» [18, с. 291].

Водночас недоцільно ототожнювати педагогічні умови з чинниками формування та розвитку компетентностей чи особистісних якостей особи, оскільки чинники існують самі по собі, незалежно від стану організації та здійснення педагогічного процесу в конкретному освітньому середовищі. Тим більше, педагогічні умови – це не сукупність форм і методів навчання. Така сукупність існує об'єктивно, вона може розширюватись або звужуватись відповідно до напрацювань педагогічної науки та інших факторів. Тоді як педагогічні умови спеціально конструюються для досягнення певного кінцевого результату. Із цією метою з сукупності можуть вибиратися ті форми та методи, які максимально сприятимуть досягненню кінцевої мети.

Ми підтримуємо позицію доктора педагогічних наук В. Артемова про те, що педагогічні умови становлять певну цілісність, яка перетворює набір, сукупність (форм, методів, технологій навчання) на обставини, що забезпечують реалізацію конкретного педагогічного процесу [3, с. 222].

Виходячи з вищевикладеного, під педагогічними умовами розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів будемо розуміти спеціально створені обставини, які формують сприятливе освітнє середовище та сприяють цілеспрямованому розвитку здатності особи успішно здійснювати педагогічну діяльність відповідно до вимог чинного законодавства та розпорядчих документів керівників закладів фахової передвищої освіти, а також її готовності до забезпечення освіченості учнівської молоді в галузі економічних правовідносин.

М. Михнюк у своїй науковій роботі, спираючись на дослідження В. Сітарова, виокремила критерії ефективності процесу навчання дорослих, які доцільно враховувати при розробці педагогічних умов розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. Серед них такі:

- створення умов для ціннісного самовизначення та узгодження цінностей суб'єктів освітнього процесу і виявлення цінностей розвитку як чинника позитивної самореалізації особистості;
- опанування рефлексивної культури і здатність до постійної кореляції своїх потреб відповідно до соціального середовища;
- відповідність структури пізнавальної діяльності структурі діяльності дорослої людини і забезпечення зв'язку процесу навчання з розв'язанням значущих проблем професійної діяльності;
- формування ситуації успіху як механізму мотиваційної діяльності до формування потреб у самоосвіті та саморозвитку та інші [7, с. 233].

Водночас науковцями [3; 18] при дослідженні методичних засад розроблення педагогічних умов підготовки фахівців закладами освіти охарактеризовані їх основні властивості, які необхідно враховувати при визначенні педагогічних умов розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. По-перше, цілеспрямоване конструювання відповідних педагогічних умов повинно мати практичне значення та спрямовуватись на підвищення якості освітньої діяльності. По-друге, процес розроблення педагогічних умов повинен узгоджуватись з положеннями педагогічних законів, закономірностей та принципів. По-третє, обґрунтування педагогічних умов повинно здійснюватися з використанням теоретичних та емпіричних методів наукових досліджень. При цьому варто пам'ятати, що кінцевий результат їх упровадження в освітню діяльність має

ймовірний характер. Тому в процесі реалізації задуму щодо створення відповідних педагогічних умов, зокрема щодо розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів, необхідно здійснювати проміжний контроль ефективності цієї діяльності з метою вчасного реагування та корегування траєкторії ефективності освітнього процесу.

У науковій літературі відсутні єдині підходи до класифікації педагогічних умов. Зокрема, Є. Підлісний розподіляє педагогічні умови на 4 групи:

1. Умови, які визначаються особистісними якостями студентів (тип особистості, особливості сприйняття, мислення; мотиваційна структура особистості, її ціннісні орієнтації тощо).

2. Умови, які визначаються особистісними якостями педагога (тип особистості, система цінностей, самооцінка тощо).

3. Умови, пов'язані з міжособистісним стосунками (стиль спілкування, активність у взаємодії тощо).

4. Матеріально-технічні умови організації освітнього процесу [15, с. 181].

Найбільш поширеною є класифікація педагогічних умов на організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні. Під організаційно-педагогічними умовами розуміють «структурну оболонку навчального процесу, яка суттєво сприяє його вдосконаленню» [13, с. 114]; «сукупність факторів, відбір певних принципів, створення культуротворчого середовища, розробка моделі, педагогічної системи, виявлення змістоутворюючого компоненту, спонукання до навчальної діяльності, побудова освітнього середовища, забезпечення спеціальної підготовки вчителів, використання нових педагогічних технологій тощо. Інакше кажучи, педагогічні умови, що забезпечуються процесуальними моментами» [14, с. 329]; «всю сукупність педагогічного процесу та його організація» [16, с. 109]. Зокрема, з метою розвитку мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів організаційно-педагогічні умови повинні передбачати організацію в закладах фахової передвищої освіти та в суб'єктів підвищення кваліфікації такого освітнього середовища, що забезпечувало б розвиток у педагогів ціннісних установок та мотивів, що будуть виявлятися в усвідомленому переконанні необхідності діяти в рамках відповідного правового поля під час виконання функцій педагогічної діяльності, з неухильним дотриманням прав і свобод всіх учасників освітнього процесу.

Під психолого-педагогічними умовами слід розуміти таке середовище, що забезпечує максимальну ефективність педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу та сприяє успішній реалізації новітніх та перевірених часом педагогічних підходів до організації та здійснення освітнього процесу; плідному використанню засобів, форм, методів, технологій навчання для досягнення прогнозованих програмних результатів. Такі умови визначають спрямованість освітнього процесу, зокрема на формування та розвиток компетентностей, необхідних для вирішення завдань професійної діяльності.

Водночас слід зазначити, що така класифікація педагогічних умов є доволі відносною, оскільки нам не вдалося знайти в науковій літературі переконливої аргументації такого поділу, а також чітко проведених меж між організаційно-педагогічними та психолого-педагогічними умовами. Розроблювані нами педагогічні умови розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів є комплексними обставинами, що можуть бути реалізовані здебільшого поєднанням організаційно-педагогічних та психолого-педагогічних умов.

Виходячи з аналізу сутності поняття «педагогічні умови», а також ґрунтуючись на наукових дослідженнях вітчизняних науковців [3; 21], можемо виділити низку важливих положень:

- педагогічні умови є складниками освітнього процесу та визначають його результативність;
- вони відрізняють одну експериментальну педагогічну систему від іншої;
- педагогічні умови перебувають у постійному взаємозв'язку та разом утворюють логічну послідовність;

– реалізація педагогічних умов потребує цілеспрямованого конструювання заходів впливу і взаємодії суб'єктів освітньої діяльності, матеріального середовища та адміністративного персоналу.

Науковий інтерес становлять дослідження педагогічних умов (організаційно-педагогічних / організаційно-методичних як складових педагогічних умов) формування правової компетентності та правової культури різних фахівців, здійснені вітчизняними вченими, що відображені у таблиці 2.

Таблиця 2

Педагогічні умови розвитку правової компетентності та правової культури

Автор	Предмет дослідження	Педагогічні умови
Л. Грищенко [13, с. 115]	формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу	1) створення у педагогічному коледжі відповідного навчально-виховного середовища, спрямованого на формування правової культури майбутніх учителів; 2) використання потенціалу навчальних дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки; 3) формування правових орієнтацій майбутніх учителів шляхом уведення спецкурсу «Правова освіта та культура майбутнього вчителя»; 4) цілеспрямоване включення майбутніх учителів в освітню діяльність на підставі узгодженого поєднання організаційних форм, активних методів навчання та виховання, спрямованих на актуалізацію правових функцій
Д. Коваленко [14]	система неперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів у вищому інженерно-педагогічному навчальному закладі	1) спеціальна підготовка науково-педагогічного працівника; 2) забезпечення професійно-правової спрямованості особистості студента; 3) сприятливий соціально-психологічний клімат, що склався в групі студентів під час їх навчання
Є. Підлісний [15, с. 182]	формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки	1) вироблення у студентів шанобливого ставлення, мотивів та потреб розв'язувати правові питання із застосуванням інноваційних форм та активних методів; 2) стимулювання пізнавального інтересу до правових знань на основі оновлення змісту фахових дисциплін; 3) розвиток самостійності, правової активності, набуття досвіду вирішення правових ситуацій через поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності
В. Пугач [16, с. 110]	формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в процесі фахової підготовки	1) формування системи правових знань, умінь і навичок для їх використання в фаховій діяльності; 2) використання в освітньому процесі професійно-орієнтованих правових задач галузевої спрямованості; 3) використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення фахової підготовки менеджерів охорони здоров'я
С. Пугач [17, с. 147–148].	формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти	1) формування стійкої мотивації до набуття та вдосконалення правових знань як одного із засобів професійного вдосконалення майбутніх фахівців з обліку і оподаткування; 2) забезпечення взаємозв'язку фахових дисциплін зі змістом правових знань у процесі розв'язання управлінських, проєктних і технологічних завдань; 3) використання в процесі навчання активних форм і методів навчання, з метою опанування майбутніми фахівцями з обліку і оподаткування правового

		інструментарію для виконання майбутніх фахових завдань; 4) методична підготовка викладачів до формування у майбутніх фахівців з обліку і оподаткування правової компетентності; 5) створення якісного навчально-методичного інструментарію з метою формування у майбутніх фахівців з обліку і оподаткування правової компетентності; 6) використання інформаційних технологій в процесі формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.
О. Радкевич [18, с. 293–294]	розвиток правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти	1) підвищення позитивної мотивації до правового саморозвитку і самовдосконалення; 2) оволодіння змістом авторського спецкурсу «Правова культура педагога закладу професійної освіти»; 3) упровадження інноваційних педагогічних технологій самовдосконалення в курсове та міжкурсове підвищення кваліфікації.

Головною метою створення педагогічних умов, які б сприяли ефективному розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів, є вдосконалення наявних підходів до організації та здійснення такої діяльності, а також досягнення якісно нових освітніх результатів, які б забезпечували досягнення необхідного рівня правової компетентності відповідно до сучасних вимог здійснення освітньої діяльності. Реалізація цієї ідеї потребує єдності теоретичних та практичних аспектів забезпечення освітнього процесу, а також їх підпорядкування поставленій кінцевій меті.

Ураховуючи те, що педагогічні умови – це середовище, в якому здійснюється розвиток правової компетентності педагогічних працівників, то для забезпечення необхідних умов успішного здійснення освітнього процесу необхідне вжиття відповідними суб'єктами освітньої діяльності цілеспрямованих заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для розкриття особистісного та творчого потенціалу педагогічного працівника, спонукання його до постійного професійного розвитку та самовдосконалення.

Висновки. У процесі дослідження загальнотеоретичних та практичних аспектів розроблення педагогічних умов підготовки фахівців різних спеціальностей було визначено поняття «умова» як внутрішні обставини, середовище, в якому відбувається розвиток певного явища і які можна не тільки прогнозувати, а й конструювати (штучно створювати або змінювати для досягнення конкретних результатів та відслідковування динаміки змін розвитку явища).

Під педагогічними умовами розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів будемо розуміти спеціально створені обставини, які формують сприятливе освітнє середовище та сприяють цілеспрямованому розвитку здатності особи успішно здійснювати педагогічну діяльність відповідно до вимог чинного законодавства та розпорядчих документів керівників закладів фахової передвищої освіти, а також її готовності до забезпечення освіченості учнівської молоді в галузі економічних правовідносин.

Перспективами подальших наукових розвідок є виявлення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов, за яких процес розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів буде максимально ефективним.

Список використаної літератури

1. Про затвердження національної програми правової освіти населення. Указ Президента України від 18.10.2001 № 992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text> (дата звернення: 30.08.2021).
2. Андрусишин Р. М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 226 с.

3. Артемов В. Ю. Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 489 с.
4. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с.
5. Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно зорієнтованих технологій навчання. *Науковий вісник Південно-українського нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 53–59.
6. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Національний аграр. ун-т. Київ, 2004. 505 с.
7. Михнюк М. І. Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін будівельного профілю: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2016. 652 с.
8. Мося І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі загальноосвітньої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2013. 283 с.
9. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю: монографія / за ред. Н. Г. Нічкало. Київ: УкрІНТЕІ. 2010. 424 с.
10. Фрицок В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного розвитку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 532 с.
11. Шевчук Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 22 с.
12. Ярошинська О. О. Теоретичні та методичні засади проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 42 с.
13. Грищенко Л. В. Формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Слов'янськ, 2020. 258 с.
14. Коваленко Д. В. Теоретико-методичні основи системи безперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2015. 514 с.
15. Підлісний Є. В. Формування правової культури майбутніх бакалаврів з економіки у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2019. 336 с.
16. Пугач В. М. Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2020. 321 с.
17. Пугач С. С. Теоретичні та методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2020. 536 с.
18. Радкевич О. П. Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2020. 587 с.
19. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970. Т. 10. 658 с.
20. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії, 1973. 599 с.
21. Коренева І. М. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Глухів, 2020. 634 с.
22. Манько В. М. Дидактичні умови формування у курсантів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: зб. наук. пр. нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова*. Київ: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
23. Попадич О. О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі. *Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал*. 2013. № 1. С. 175–182.
24. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / за ред. Н. Г. Нічкало. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 439 с.

DEFINITIVE ANALYSIS OF THE CONCEPT «PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPING LEGAL COMPETENCE OF ECONOMIC COLLEGES' TEACHING STAFF»

Kurok Roman

Candidate of Juridicial Sciencrs, Associate Professor, Junior Researcher of the laboratory of scientific and methodological support of specialist training in colleges and technical schools

Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Introduction. *At the present stage of development of socio-economic relations, the state cares about raising the level of legal education and legal awareness of citizens by improving the legal education system, providing access to educational services for various categories of the population, as well as by expanding forms, types and opportunities for education in all areas including law. Teachers of educational institutions, regardless of their ownership, play an important role in*

implementing these tasks as they form and develop the legal competence of students at all levels, instilling them legal values and attitudes that in the future should be transformed into conscious legal behaviour in various everyday situations and professional activities.

Purpose. *This study is an attempt to interpret own definitions of the concepts «condition», «pedagogical condition», «pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff» based on the analysis of different approaches of Ukrainian scientists in order to identify and theoretically substantiate the pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff.*

Methods. *The study used the following methods: analysis of scientific and pedagogical literature, synthesis, induction, deduction, generalization, abstraction.*

Results. *In the process of studying the general theoretical and practical aspects of developing pedagogical conditions of training specialists of different profiles, the concept «condition» was defined as the internal circumstances, environment in which the concrete phenomenon develops and which cannot only be predicted but also projected (artificially created or changed in order to achieve specific results and tracking the dynamics of changes in the phenomenon development).*

The pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff means specially created circumstances which form a favorable educational environment and promote purposeful development of person's ability to carry out successfully pedagogical activity according to requirements of the current legislation and administrative documents of heads of professional pre-higher educational establishments as well as his/her readiness for ensuring students' education in the field of economic legal relations.

The article highlights the criteria of effectiveness of the adult learning process, which should be taken into account when developing specific pedagogical conditions, describes the peculiarities and approaches to the classification of pedagogical conditions.

Conclusion. *Based on the analysis of different approaches of Ukrainian scholars the author's own definitions of the concepts «condition», «pedagogical condition», «pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff» were formulated in order to identify and theoretically substantiate the pedagogical conditions under which the process of developing legal competence of economic colleges' teaching staff would be the most effective and ensure the successful solution of the tasks provided by the National program of legal education of the population, educational standards and other legal documents in the field of education.*

Prospects for further research are to identify and theoretically substantiate pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff.

Key words: *condition, pedagogical condition, development, legal competence, teaching staff, college, adult education.*

References

1. Pro zatverdzhennia natsionalnoi prohramy pravovoi osvity naselennia [On approval of the national program of legal education of the population]. *Ukaz Prezidenta Ukrainy № 992. (2001).* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text> [in Ukrainian].
2. Andrusyshyn R. M. (2016). *Pravove vykhovannia pratsivnykiv OVS: teoretyko-pravovy vymir [Legal education of police officers: theoretical and legal dimension]. (Candidate's thesis).* Lviv. [in Ukrainian].
3. Artemov V. Yu. (2015). *Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia deontologichnoi kompetentnosti fakhivtsiv iz orhanizatsii zakhystu informatsii z obmezhenym dostupom [Theoretical and methodical bases of forming of deontological competence of specialists in the organizing of information protection with limited access]. (Candidate's thesis).* Kyiv. [in Ukrainian].
4. Hurevych R. S. (2008). *Teoriia i praktyka navchannia v profesiino-tekhnychnykh zakladakh [Theory and practice of teaching in vocational schools].* Vinnytsia: DOV «Vinnytsia». [in Ukrainian].
5. Kolomiiets A. M., Mazaikina I. O. (2016). *Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov do zastosuvannia osobystisno zoriientovanykh tekhnolohii navchannia [Pedagogical conditions of forming future foreign language teachers' readiness to use personality-oriented learning technologies].* *Naukovyi visnyk Pivdenno-ukrainskoho nats. ped. un-tu im. K. D. Ushynskoho. Pedahohichni nauky - Scientific Bulletin of the South-Ukrainian National ped. University named after K.D. Ushinsky. Pedagogical sciences, (3), 53–59.* [in Ukrainian].
6. Luzan P. H. (2004). *Teoretychni i metodychni osnovy formuvannia navchalno-piznavalnoi aktyvnosti studentiv u vyshchyykh ahrarnykh zakladakh osvity [Theoretical and methodical bases of forming students' of higher agrarian educational establishments educational and cognitive activity] (Candidate's thesis).* Kyiv. [in Ukrainian].

7. Mykhniuk M. I. (2016). Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku profesiinoi kultury vykladachiv spetsialnykh dystsyplin budivelnogo profilu [Theoretical and methodical bases of developing professional culture of teachers of special disciplines of construction profile]. (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
8. Mosia I. A. (2013). Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv u protsesi zahalnoosvitnoi pidhotovky [Forming future skilled workers' self-educational competence in the process of general education]. (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
9. Radkevych V. O. (2010). *Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho navchannia u zakladakh proftekhsivty khudozhnogo profilu* [Theoretical and methodical bases of professional training in establishments of vocational education of art profile]. Nychkalo N. H. (Ed.). Kyiv: UkrINTEI. [in Ukrainian].
10. Frytsiuk V. A. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh pedahohiv do bezperervnogo profesiinoho rozvytku [Theoretical and methodical bases of future teachers' training for continuous professional development]. (*Candidate's thesis*). Vinnytsia. [in Ukrainian].
11. Shevchuk L. I. (2001). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin zakladiv proftekhsivty u systemi pisliadiplomnoi osvity [Developing professional competence of special disciplines teachers of vocational education institutions in the system of postgraduate education]. (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
12. Iaroshynska O. O. (2015). Teoretychni ta metodychni zasady proektuvannia osvitnoho seredovyshcha profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly [Theoretical and methodical bases of projecting educational environment of future primary school teachers' professional training] (*Candidate's thesis*). Zhytomyr. [in Ukrainian].
13. Hryshchenko L. V. (2020). Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh uchyteliv u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnogo koledzhu [Forming of future teachers' legal culture in the educational environment of the pedagogical college]. (*Candidate's thesis*). Sloviansk. [in Ukrainian].
14. Kovalenko D. V. (2015). Teoretyko-metodychni osnovy systemy bezperervnoi profesiino-pravovoi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv [Theoretical and methodological bases of the system of continuous professional and legal training of engineers-teachers]. (*Candidate's thesis*). Kharkiv. [in Ukrainian].
15. Pidlisnyi Ye. V. (2019). Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh bakalavriv z ekonomiky u protsesi fakhovoi pidhotovky [Forming of future bachelors' in Economics legal culture in the process of professional training]. (*Candidate's thesis*). Uman. [in Ukrainian].
16. Puhach V. M. (2020). Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv okhorony zdorovia u protsesi fakhovoi pidhotovky [Forming of future healthcare managers' legal competence in the process of professional training]. (*Candidate's thesis*). Vinnytsia. [in Ukrainian].
17. Puhach S. S. (2020). Teoretychni ta metodychni zasady formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z obliku i opodatkuvannia u systemi neperervnoi osvity [Theoretical and methodological principles of forming future specialists' in accounting and taxation legal competence in the system of continuous education]. (*Candidate's thesis*). Vinnytsia. [in Ukrainian].
18. Radkevych O. P. (2020). Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku pravovoi kultury pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv profesiinoi osvity [Theoretical and methodical bases of developing legal culture of teaching staff from professional education establishments]. (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
19. Slovyk ukrainskoi mowy: u 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes.] (1970). *Instytut movoznavstva*. Bilodid I. K. (Ed.). (V. 10, 658 p.) Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
20. Shynkaruk V. I. (Ed.). *Filosofskyi slovyk* [Philosophical dictionary] (1973). Kyiv. [in Ukrainian].
21. Koreneva I. M. (2020). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv biolohii do realizatsii funktsii osvity dlia staloho rozvytku [Theoretical and methodical bases of training future Biology teachers for realizing functions of education for sustainable development]. (*Candidate's thesis*). Hlukhiv. [in Ukrainian].
22. Manko V. M. (2000). Dydaktychni umovy formuvannia u kursantiv profesiino-piznavalnogo interesu do spetsialnykh dystsyplin [Didactic conditions for forming cadets' professional and cognitive interest for special disciplines]. *Sotsializatsiia osobystosti - Socialization of the individual*, (2), 153-161. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
23. Popadych O. O. (2013). Pedahohichni umovy pravovoho vykhovannia maibutnikh fakhivtsiv kompiuternoї haluzi [Pedagogical conditions of legal education of future computer field specialists]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity: nauk.-metod. zhurnal - Pedagogy and psychology of vocational education: scientific and methodical magazine*, (1), 175-182. [in Ukrainian].
24. Sushentseva L. L. (2011). *Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv u profesiino-tekhnychnykh navchalnykh zakladakh: teoriia i praktyka* [Forming future skilled workers' professional mobility in vocational schools: theory and practice]. Nychkalo N. H. (Ed.). Kryvyi Rih: Vydavnychiy dim. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 29.11.2021 р.